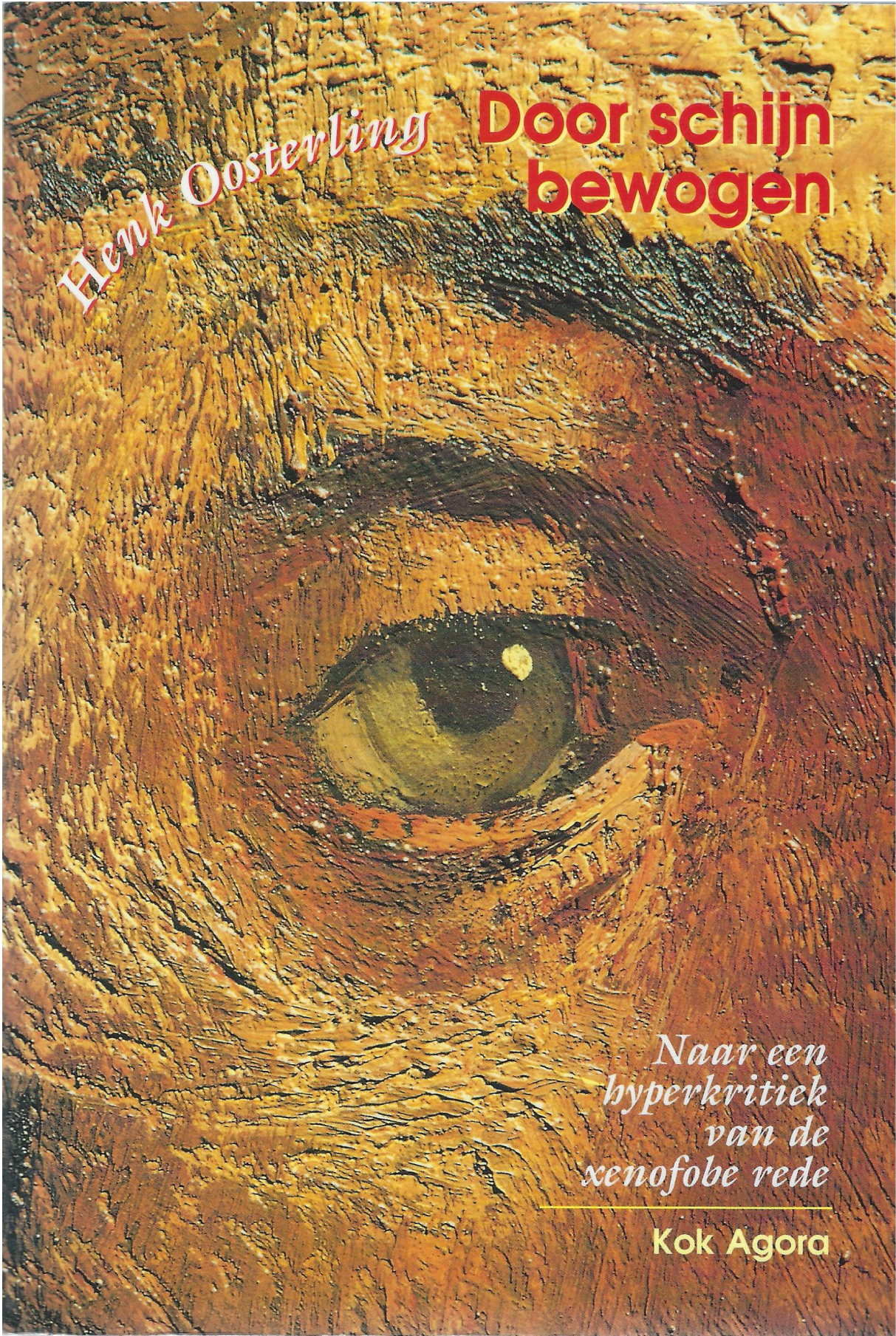

Henk Oosterling

Door schijn bewogen

*Naar een
hyperkritiek
van de
xenofobe rede*

Kok Agora

Voorspel vii
Inhoudsopgave xi

INLEIDING. Een proeve van nietzscheaans denken 1

Deel I NIETZSCHE. Denken van en in de schijn 13

HOOFDSTUK 1 NIETZSCHEAANSE SCHIJNBEWEGINGEN

Omgekeerd of ontzet platonisme? 15

1 'Verschijning' van het zijn 18

Excursie 1 Kant. Schijn en antinomieën 20

1 De kloof tussen verstand en Ding-an-sich 20

2 Schijn en antinomieën van de rede 22

2.1 Vormen van schijn 23

2.2 Antinomieën van de zuivere rede 24

3 Waarneming en esthetische ervaring 26

2 Omkering van de opposities? 29

3 Ontwrichting van de opposities 35

Excursie 2 Kant en Hegel. Dichotomisering en trichotomisering van de werkelijkheid 36

1 Kant: statische trichotomieën 37

2 Hegel: dynamische drieslag of vierslag? 38

2.1 Splitsing en dichotomieën 38

2.2 Dynamische trichotomieën 39

3 Dynamisering van de kantiaanse dichotomieën en trichotomieën 40

3.1 Mooi-lelijk: 'principiële' dissonantie 43

3.2 Geest-lichaam: wil 46

Excursie 3 De antinomische aard van het denken 51

1 Antinomieën binnen Kants systeem 52

2 Inzicht in de schijn van de antinomieën 52

3 Transcendentale ervaring? 55

3.3 Goed-kwaad: reactiviteit als positivering 58

HOOFDSTUK 2 TAAL ALS SCHIJNBEWEGING

De zelfsplitting van het subject 65

1 Kentheoretische wending: over waarheid en leugen 67

1.1 Retoriek en metaforiek: aanzetten tot een esthetisering van de waarheid 67

Excursie 4 Hegel. Schijnbewegingen 70

1 Schijn en reflectie: onstuitbare splitsing 71

- 1.2 Objectiviteit en perspectivisme 80
- 1.3 Van historisme naar een genealogische diagnostiek 84
- Excursie 5 Aantrekking en afstoting. Logische en reële opposities* 88
- 1 Reële tegenspraak: repugnantie 89
- 2 Logische tegenspraak 90
- 3 Attraktie en Repulsie bij Hegel 93
- 4 Kracht'begrip': actio in distans 95
- 2 Fysiologie versus psychologie of een noodzakelijk dubbelperspectief? 97
- 3 Aforisme en stijl: voorbij inhoud en vorm 103
- Excursie 6 Hegel. Reflexionsbestimmungen. Tegenstelling en tegenspraak* 105
- 1 Van identiteit naar tegenspraak 106
- 2 Verschijning als oplossing van de schijn 109
- 3.1 Ironie: talige zelfsplijting 111
- 3.2 Parodie als methode: para-hodos 116

HOOFDSTUK 3 AFFIRMATIEF NIHILISME

- Negativiteit en positiviteit van het Niets 121
- 1 Zijn: lijden als tegenspraak 124
- Excursie 7 De ervaring van het sublieme* 126
- 1 Het verhevene vóór Kant 126
- 2 Kant en het sublieme 127
- 2.1 Het schone: belangeloze aanschouwing 127
- 2.2 Het verhevene: splijting en omvatting 128
- 3 Het sublieme: het genot van het denken? 130
- 3.1 Van verhevene naar opheffing 130
- 3.2 Splijting en genot 131
- 2 Nietzsches kentheoretisch nihilisme 135
- 2.1 Nietzsche als laatste metafysicus? 136
- Excursie 8 Kant. Negatie en grens* 138
- 1 Kritische, privatieve negatie 138
- 2 Niets en oneindigheid 139
- 2.2 Zelfonderminning van het denken: aporie 141
- Excursie 9 Hegel. Negativiteit en nihilisme* 147
- 1 Antinomie-kritiek en slechte oneindigheid 148
- 2 Omsloten zelfsplijting: van uiterlijke naar innerlijke grens 149
- 3 Negativiteit: dialectische, inclusieve negatie 150
- 4 'Unruhe': worden en nihilisme 153
- 3 Nietzsches 'negatie' der negaties: genealogische, differentiërende negatie 155

HOOFDSTUK 4 ESTHETISCHE INDIFFERENTIE

Differentie en ervaring 161

Excursie 10 Van indifferentie naar differentie 161

1 Kant: kentheoretische onverschilligheid 162

2 Hegel: mateloosheid en indifferentie 162

3 Differentie en de Andere 163

1 Indifferentie en kunst 165

1.1 Kunst: drievoudige ervaringsmatige indifferentie 166

1.2 Ontzet platonisme: de 'negativiteit' van de wil en van het verlangen 169

1.3 Kunst als de ervaringsmatige toegang tot het zijn: Poros en a-porie 173

2 Eeuwige Wederkeer: indifferentie, differentie en ervaring 174

Excursie 11 Pierre Klossowski. De Eeuwige Wederkeer als ervaring 176

1 Noodzakelijke metaforisering 176

2 Eeuwige Wederkeer: negativiteit en affirmatie 177

3 Niets en de paradox: ongewild mystiek of 'bewust' mystificerend? 179

3.1 Mystieke toonzetting 179

3.2 Nihilisme: God, het heilige en het Niets 183

4 Het Ogenblik: implosie van de lineaire tijd 186

4.1 Eeuwige Wederkeer: zelfimplicatie en oneindigheid 187

4.2 Coincidentia oppositorum: ervaringsmatige oplossing van de oppositie 193

HOOFDSTUK 5 APORETISCHE STRATEGIEËN

Afgrondgedachten als schijnbewegingen 199

1 Aporie als affirmatieve beweging van en in de schijn 200

1.1 Aporie als kritiek van de kritiek 201

Excursie 12 Epistemologische aporetiek 203

1 Kant en Hegel: antinomie en tegenspraak 203

2 Hartmann: aporetiek van de kennis 205

1.2 Aporetisch denken en lijden 208

2 Aporie en ervaring: probleem of problematisering? 212

3 Nietzsches afgrondelijke gedachten 219

3.1 Aporie van het autonoom handelende subject: Wil tot Macht 222

3.2 Aporie van de historische mens en het utopisch bewustzijn: Übermensch 229

3.3 Aporie van de vooruitgang en de verlossing: Eeuwige Wederkeer 233

HOOFDSTUK 6 EXPERIMENTEEL FILOSOFEREN

Denkbeelden, kentekens en ervaring 239

1 Esthetisering van het begrip: afgrondmetaforen 240

2 Schijn-heiligheid der tekens: semiotiek als esthetisering van de taal 246

3 De wil tot schijn 251

3.1 Limietbegrippen 252

3.2 Regulatieve Ideeën of regulatieve ficties? 255

4 Filosofie als experiment: denken als metamorfoserende ervaring 261

Deel II APORETISCH FILOSOFEREN. Schijnbewegingen in de filosofie 271

ENTR'ACTE 1 273

HOOFDSTUK 7 EEN FRANSE 'LINGUISTIC TURN'

Aporetisch weten, historiciteit en literatuur 277

1 Hegel voorbij: 'primaat' van differenties 277

Excursie 13 Bataille 1. Weer-zin van de materie 279

1 Werkelijkheid: polaire spanning als ervaring 280

2 Aard van de materie: ding als gebeurtenis 285

3 Sociaal-politieke implicaties: subversie 287

4 La tache aveugle: aporie 287

2 Aanzetten tot het denken van differenties 290

2.1 "Nietzsche à (la) Paris" 293

2.2 Lacaniaans structuralisme: De Saussure en Freud 298

Excursie 14 Lacan en Barthes.

"Het Onbewuste gestructureerd als een taal" en de schriftuur 298

1 Vertoog, betekenis en subjectiviteit 299

2 Lacan: psycho-analyse en semiologie 299

2.1 Tekens: betekenaar en betekenis 300

2.2 Metafoor en metonymie 300

2.3 De Ander en het Ik 301

2.4 Verlangen en gemis 302

3 Barthes: de nulgraad van het schrijven 302

3.1 Écriture/schriftuur 302

3.2 Mythologie 304

3.3 Tekst en lichamelijkheid 304

3. Moderne episteme: analytiek van de eindigheid 308

3.1 De mens als empirisch-transcendentiaal doublet 312

3.2 Het cogito-ongedachte doublet 315

- 3.3 Het (be)grijpen en terugwijken van de oorsprong 317
- 4 Literatuur en (on)eindigheid 320

HOOFDSTUK 8 DE WIL TOT HISTORISCHE WAARHEDEN

- Methodische ironie bij Foucault 327
- Excursie 15 Adorno. Negatieve dialectiek en esthetiek* 328
 - 1 Asymptotisch denken: de onmogelijkheid van het Buiten 329
 - 2 Lichaam en lijden: het niet-identieke 331
 - 3 Esthetiek: uitweg uit de aporie? 333
 - 4 Kunstreceptie en filosofie 334
 - 1 Methodologische implicaties 336
 - 1.1 Methode van de niet-methode: contradictie, verstrooiing en omkering 336
 - 1.2 Evenementialisering 339
 - 1.3 Zichzelf tegenspreken: hoe 'waar' is een analyse van 'waarheden'? 341
 - 1.4 Overschrijding: een blinde vlek voor/bij de waarheid 345
 - 2 Negatie en differentie 347
 - 2.1 Privatieve, dialectische of differentiërende negatie? 348
 - 2.2 Negativiteit, positiviteit, differentie: savoir, pouvoir en levensstijl 352
 - 2.3 Differentie en indifferentie 356
 - 3 Bewegingen van en in de schijn: methodische ironie 358

HOOFDSTUK 9 'SELBSTDEMENTI' VAN HET DENKEN?

- Aporetische dimensie in Habermas' kritische denken 365
 - 1 Kritiek op het neo-nietzscheaanse erfgoed 368
- Excursie 16 Bataille 2. Aporie, absolute negativiteit en esthetiek* 370
 - 1 Realiteit, negatie en grens: denken en geweld 370
 - 2 Absolute affirmatie: soevereiniteit 374
 - 3 Esthetiek: de wereld zoals men deze ziet 375
 - 2 Derrida: mystiek en fictie 378
 - 2.1 Derrida als filosoof van de oer-oorsprong? 378
 - 2.2 Filosofie en literatuur: fictionering van waarheden 383
 - 3 Habermas' kritiek op Foucault: kritische presentatie 388
 - 3.1 Praktijkbegrip: savoir-pouvoir 391
 - 3.2 Savoir: archeologie als overwinning van de moderne aporie? 394
 - 3.3 Pouvoir: machtsbegrip 397

Intermezzo 1 400

- 3.4 Presentisme, relativisme en cryptonormativisme 401
- 4 Habermas tegen-spreken 403
- 4.1 Presentisme of een geschiedenis van het heden? 403
- 4.2 Radicaal perspectivisme 409
- 4.3 Van reproductie van normen naar productie van waarheid 411
- 5 Aporie bij Habermas: rationaliteit als normativiteit 413
- 5.1 Rationaliteit: normloze procedure? 414
- 5.2 Rationaliteit als negatie van het geweld en differenties 418

HOOFDSTUK 10 HERHALEN, HERDENKEN, HERSCHRIJVEN

- Aporieën bij Deleuze, Derrida en Lyotard 425
- Excursie 17 Differentiedenkeners* 426
- 1 Denken van verschillen: Gilles Deleuze 429
- 1.1 Differentie en herhaling 432
- 1.2 Niet-dialectische differentie en conceptualiteit 438
- 1.3 Immanentievlak: consistentie 442
- 1.4 Denken als het uithouden van de aporie: virtualiteit 446
- 2 Schrijven en vergil: Jacques Derrida 452
- 2.1 Aporieën in het vroege werk 456
- 2.2 Aporieën in het latere werk 462
- 2.3 'Mystiek' of de ervaring van de aporie 467
- 3 Denken en geschil: Jean-François Lyotard 474
- 3.1 Voorbij de oppositie: differenties en meta-taal 476
- 3.2 Vermeende aporieën in Lyotards postmoderniteitsthese 483
- 3.3 Lyotards kritiek op de aporieën 485
- 3.4 Lyotards afirmatie van de aporie 487
- 3.5 Filosoferen: denken van de materie als het singuliere 489

Deel III ESTHETISERING VAN HET DENKEN. Kunst-matige filosofie 495

ENTR'ACTE 2 497

HOOFDSTUK 11 APORIE EN ESTHETISCHE ERVARING

- Einde van de esthetica, einde van de kunst 501
- 1 Van Hegel terug naar Kant: van opheffing naar het verhevene 502
- 2 Esthetisering van de westerse cultuur: aisthesis en anesthesie 506
- Excursie 18 Differentiedenken en Zen* 509
- 1 Nietzsche, neo-nietzscheanen en het Oosten 510
- 2 Barthes: esthetiek, satori en dood 512
- 3 Nihilisme en afirmatie van de schijn 513
- 3 "Kleine apologie van de esthetische ervaring" 515

- 4 Filosofie en kunst: de esthetica voorbij 522
- 4.1 Kunstenaars, kunstcritici en de filosofie 523
- 4.2 Filosofen over de kunst: conceptualiteit en ervaring 528
- 5 "Auflösung der Aporie?" 535

HOOFDSTUK 12 KUNST-MATIG FILOSOFEREN

- Van een metafysische naar een esthetische aporie 543
- 1 Esthetische schijn als nieuwe gestalte van de transcendente illusie 546
- 1.1 Lyotardianse ontregeling 546
- 1.2 Aisthesis en pathos 549
- 1.3 Passibilité: denken en pathos 553
- 1.4 "Esthetisering" van het denken? 555
- 1.5 Deleuzeaans denken: resonantie tussen filosofie en kunst 560
- 1.6 Esthetisering van het denken: concept, affect, percept 563
- 2 Jean Baudrillard: theorie als fatale strategie 570
- 2.1 Kritiek op differentiedenkers: omkering? 571
- 2.2 Ontwrichting door extremisering: hyperreëel en transesthetisch 574
- 2.3 Theorie als fatale strategie: transaporetisch filosoferen 576
- 3 Schriftuurlijke strategieën: filosofie als schijnbeweging 583

HOOFDSTUK 13 HYPERPOLITIEKE FIGURATIES

- Aanzetten tot een hyperkritiek van de xenofobe rede 593
- 1 Ethisch-politieke implicaties 596
- 1.1 Politiek en esthetiek: receptie van differentiedenken 596
- 1.2 Ontwrichting van de oppositie: complementariteit 600
- 1.3 Transpolitieke transparantie of hyperpolitieke spectraliteit? 605
- 1.4 Het einde van de politiek: een oneindige politiek 614
- 2 Aanzetten tot een hyperkritiek van de xenofobe rede 619
- 2.1 Van vervreemding naar bevreemding 621
- 2.2 Aporie als existentiële ervaring: (spi)ritualiteit 626
- Intermezzo 2 632
- 2.3 Een cultuur van de blinde vlek: van tolerantie naar 'endurance' 634
- 3 Andere tijden: van een utopisch no-where naar een atopisch now-here 639

- Intermezzo 3 642
- Naspel 650
- Noten bij excursies 651
- Bibliografie 661

Namenindex 682
Zakenindex 686
Literatuurindex 721

Summary 727